

1952 YILI

HİZMET GAZETESİNİN VARLIK VERGİSİ İLE İLGİLİ YAYINI

RIFAT N. BALİ

Varlık Vergisi Kanunu'nun yarattığı büyük mağduriyet çokpartili demokrasi dönemine girilmesinden itibaren basında tartışılmaya başlanacaktı.

DP'nin iktidara gelmesinden sonra da devam eden tartışmalar, kanunun kabul edildiği tarihte İstanbul Deftardarı olan Faik Ökte'nin hatıralarını yayınlaması vesilesiyle hızlanacaktı. Demokrat Parti yandaşı Hizmet gazetesi işte böyle bir ortamda, kanunun gayrimüslim vergi mükelleflerine keyfi ve ayrımcı bir şekilde uygulanması konusunda yayın yapacak, mağduriyete uğrayan mükelleflerle yapılan uzun mülakatlar yayınlanacaktı.

ve Matbaacılık Koll. Şti adına Kemal Onan" olan *Hizmet* gazetesinin başmuharriri idi. Yayına başlama tarihi olarak, DP'yi iktidara getiren 14 Mayıs 1950 seçiminden esinlenerek 14 Mayıs 1952 gününü seçen *Hizmet*, DP yandaşıydı. Dıranas gazetesinin ilk başyazısında *Hizmet*'in izleyeceği çizgiyi şöyle açıklamaktaydı:¹

"[Atatürk'ün] ölümünden sonrası, 1950 ye kadar beyhude bir gayretler mecmuası olmuştur. O kadar ki, iş 1946 da gayri meşrû bir iktidar cüretine kadar varmıştır. Bununla beraber, tarihi kaderlerine rıza gösterdikleri, devirleri içinde kalmayı kabul ettikleri takdirde veya müddetçe, onları hattâ gündelik politikayla tedirgin etmemek, âhır ömürlerinde huzur veya pişmanlıklarile baş başa bırakmamak; hulâsa artık okunmaya değmez yahut tahammül edilmez bir hâyide roman gibi sayfalarını kapayıvermek daha yerinde olur. *Hizmet* böyle düşünüyor.

Fakat 'evdeki Pazar çarşıya uyar mı?' diye güzel bir halk tâbiri vardır. Evdeki pazarın pek de çarşıya uymadığının hattâ hiç uymadığının, 'devri

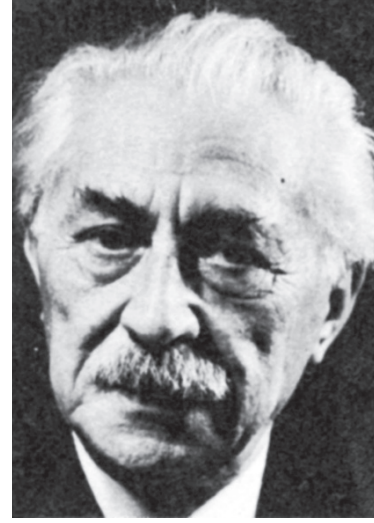
Hizmet gazetesi,
Temmuz 1952

Ünlü şair Ahmet Muhip Dıranas'ın (doğuşu 1908 veya 1909-ölümü 1980) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın web sitesinde yer alan kısa biyografisinde, 1930-1932 yılları arasında *Hakimiyeti Milliye* gazetesinde çalış-

tığı belirtilmekte. Ancak Dıranas'ın gazetecilik faaliyetleri sadece bu iki yılla sınırlı değil. Dıranas, 14 Mayıs 1952 tarihinde yayın hayatına başlayan ve imtiyaz sahibi "Mehmet Ali İpek ve ortakları IDOK gazetecilik

sâbık' yaratmamak va'dile iktidara gelen ve daha ilk günden bu ahbine vefa gösteren Demokrat Parti'nin, bu bakımdan bugün karşılaştığı zorluklar en güzel misalini teşkil ediyor. 13 Mayıs akşamına kadar sıkı yönetimler, idare adamlarına bir kısım vatandaşları tazyik etmek için şifre göndermeler, Senirkent,² Arslanköy³ ve Isparta'da işlenen kanlı, kansız cinayetler; tabutluklar ve korkulu işkence sistemleri içinde nam vermiş olanları, 15 Mayıs sabahından itibaren demokrasi bülbülü gibi şakımaya başlamaları ve gün geçtikçe bu hali bir hürriyet ve demokrasi şampiyon-

olan Varlık Vergisi Kanunu'nun gayrimüslim vergi mükelleflerine keyfi ve ayrımcı bir şekilde uygulanması konusuna el atacaktı.⁵ Gazetenin neden Varlık Vergisi Kanunu'nun yarattığı mağduriyeti yansıtmaya karar verdiğini anlamak için dönemin siyasi havasını hatırlamak gereklidir. Varlık Vergisi Kanunu'nun Türk ve yabancı uyruklu gayrimüslim mükelleflere ve "dönme" kökenli Türk uyruklulara karşı ayrımcı ve keyfi bir şekilde uygulanmasının yarattığı büyük mağduriyet çokpartili demokrasi dönemine girildiği 1946 yılından itibaren basında tartışılmaya baş-

Ahmet Muhip Dıranas DP yandaşı Hizmet gazetesinin baş muharriri idi.

Fotoğraf:
Ara Güler

"Varlık Vergisi denen belâ malî kuvvete değil, isme dayanıyordu. Kendi adamlarını, daha açıkçası el altından rüşvet verenleri muaş tutarak, yolunu bulamıyanları da varını yoğunu elinden alarak bir lokma ekmeğe muhtaç ettiler. Evleri yıktılar, hanümanlar söndürdüler. Yetmişlik ihtiyarları Aşkale'de süründürdüler, ölüme mahkûm ettiler. Birçok yavruların babalarını Aşkale'ye sürerek yetim bıraktılar."

luğuna kadar vardırımları, geçmiş devrin, hiç değilse bir zümrede zihniyet olarak, henüz tamamen kapatılmamış, tasfiye edilememiş olduğunu gösteriyor. O halde, mücadele, tarihi kaderlerine razı olmayıp hâlâ sahnede kalmakta inat edenlere karşı 1950 dekenden önceki hızla devam etmelidir. Aksi takdirde (devri sâbık) yaratmamak ahdini siyasî bir hata olarak kabul etmek bile yerinde olur. *Hizmet* bunu da böyle düşünüyor."

Hizmet'in ilk sayısında yer alan "Muhafif" başlıklı imzasız yazı ise; "Vatandaş, vicdanında mahkûm olan şahısların masum rolüne bürünerek icrayı hüner etmesine müsait bulunan devri sabık yaratmama kararına bugünkü şeklindeki tatbikatına muhalif. Temas ettiğimiz geniş vatandaş kitlesi kararın bu tatbik şeklinden asla memnun olmamaktadır," satırlarıyla sona ermektedir.⁴

Bu beyanatlar gazetenin CHP'ye karşı sert bir muhalefet sergileyeceğinin işaretiydi. Nitekim yayına başlamasından kırk gün sonra *Hizmet* o tarihte hafızalarda halen taze

Varlık Vergisi'nin uygulandığı dönemde bir kısım basın bu politikanın propagandasını yapıyordu. Azınlık karşıtı karikatürler mecmualarda sıklıkla yer alıyordu.

Necmi Rıza, Şaka,
no.118 (4 Şubat 1943)

lanacaktı. 1946 yılında, çokpartili demokrasi döneminin ilk milletvekili seçimlerinde DP'den İstanbul milletvekili seçilen avukat Salamon Adato siyasî konuşmalarında zaman zaman Varlık Vergisi Kanunu'nun müsebbibi olarak CHP'yi eleştirecekti.⁶ DP'yi iktidara getiren 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra da bu tartışmalar devam edecekti. Ancak en büyük tartışma, Varlık Vergisi Kanunu'nun kabul edildiği tarihte İstanbul Def-

terdarı olan Faik Ökte'nin *Varlık Vergisi Faciası* başlığını taşıyan hatıralarını 1951 yılında yayınlaması vesilesiyle yaşanacaktı.⁷ *Hizmet* gazetesi işte böyle bir geri planın mevcut olduğu bir ortamda Varlık Vergisi konusuna el atacak, 23 Haziran ile 9 Temmuz tarihleri arasında bu konuda yayın yapacak, mağduriyete uğrayan mükelleflerle yapılan uzun mülakatlar yayınlanacaktı.

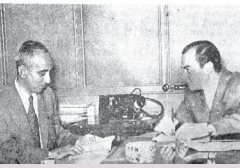
Varlık vergisi konusundaki yayının başlaması

Varlık Vergisi konusundaki ilk yazı, gazetenin 23 Haziran tarihli nüshasında "Milletten haraç alan zorbalarmın yakalarını bırakacak mıyız?" başlığı ve "Varlık Vergisi haracı nice evleri yıktı, yuvaları söndürdü. Sakıt Şef'in milyoner olan biraderi acaba ne verdi? Büyük bir facia olan bu varlık vergisi zorbalığının tetkikten geçirilmesini istemek hakkımızdır," alt başlığıyla ilk sayfadan verilecekti. Yazı şöyleydi:⁸

Varlık vergisi ve açığı yaralar C. H. P. ileri gelenleri hiç yoktan nasıl servet sahibi oldular?

Facia kurbanlarının yürekler acısı akıbetleri

Varlık Vergisi hakkında yepyeni bir tez ortaya koyan yazarın, bu tezden dolayı bir süre tutuklu olan ve bazı devlet memurlarıyla C. H. P. ileri gelenlerini, tabii ki bu konuda üstün bir şekilde servet sahibi olmaları gayesini güden Varlık Vergisi'nin kurbanlarından eniş baba, o zaman uğradıkları fakirliğin acısını çekmiş kişiler.

Varlık Vergisi'nin tabii ki

bütün mekull ve gayrimenkul nesli vatan haracı aslında; eskiden sahibi olduğu Bebek apartmanında bugün kiracı olarak oturan, Mithat Özalp'ın veresiye Mazarinos Özalp'ın, mesriyatını üzerine, bir ota oturmuş, o gazetecisine geldi.

Varlık Vergisi ortaya çıkınca kurtlar künüğü her 5 numara ada köpek ihlalat ve ihlalat işleriyle meşgul olduğunu söyler Mazarinos Özalp'ın, 4. dete o günleri tekrar yazıyor.

Hizmet gazetesi 1 Temmuz 1952.

C.H.P. ileri gelenleri milletin malını sahibi aslisine iadesi hususundaki kararı Halk Partisi'ni kapatmağa matuf bir hareket olarak vasıflandırırken Anayasaya uygun olmadığını da ileri sürüyorlar.

Biz de soruyoruz:

- Bu efendiler devri ikballelerinde hep Anayasaya uygun mu hareket etmişlerdir?

Onlardan istenen, millettten çaldıklarıdır, bunda anayasaya uygun olmayan taraf neresidir?

Bir soyguncunun elinde yakalanan bir hırsızlık malı geri almakla Halk Partisi'nin millettten aldıklarının iadesi istenmesi arasında ne fark vardır?

Halk Partisi iktidarının bu milleti benim inin inilen, dıştaki itibarımızı sarsan, ecnebi sermayesinin memlekete girmemesi korkularını tevli eden bir varlık vergisi faciası vardır.

Bu adamlar milletin kazancını bir haraç alır gibi ellerinden aldılar. Tetkik lüzumunu bile hissetmeden kurunu vustai bir vergi ihdasiyle bu milleti haraca kestiler.

Varlık Vergisi denen belâ malî kuvvete değil, isme dayanıyordu. Kendi adamlarını, daha açıkçası el altından rüşvet verenleri muaf tutarak, yolunu bulamayanları da varını yoğunu elinden alarak bir lokma ekmeğe muhtaç ettiler, yataksız, yorgansız bıraktılar. Evleri yıktılar, hanümanlar söndürdüler. İş

bu kadarla da kalmıyarak yetmişlik ihtiyarları Aşkale'de süründürdüler, ölüme mahkûm ettiler. Birçok yavruların babalarını Aşkale'ye sürerek yetim bıraktılar.

Eski derebeyleri gibi, 'sen şu kadar vereceksin, sen bu kadar vereceksin' dediler.

Bir geminin yağcısına, 'yağcı' kaydıyla 50 bin lira haraç kestiler, veremeyince de sürgüne yolladılar.

O devrin Halk Partili zenginlerini şöyle bir göz önüne getirelim. Koskoca milyonerlerden ne aldılar?

Şef İnönü'nün sayın biraderi milyonlar sahibi Hasan Rıza acaba ne verdi?

Bu adamların mâzisinde bir derebeylik vahşeti, hattâ derebeylik devrinde bile misli görülmemiş bir Varlık Vergisi faciası olduğu halde hâlâ millettten aldıklarının millete iadesi kararı karşısında kendilerinde konuşmak cesaretini bularak haktan, hukuktan, anayasaya uygun hareket edilmediğinden dem vurmak yüzüzlüğünü gösteriyorlar.

Bu Varlık Vergisi faciası ile sönen yuvaların, yetim kalan yavruların, yataksız, yorgansız kalan, bir lokma ekmeğe muhtaç edilen zavallıların ömürleri boyunca iki elleri yakalarında olacaktır.

Milletin verdiği Varlık Vergisi haracının hiç şüphesiz yokki büyük bir kısmı bugün anayasadan bahsedene kimselerin kursaklarında ve kasalarında.

İsterler mi bu Varlık Vergisi faciasının bir hesabı görölsün? İsterler mi muaf tuttukları milyonerlerle, evleri yıkılan vatandaşların bir mukayesesi, bir muhasebesi yapılsın?

Bizce bu Varlık Vergisi faciası hiç olmazsa tatbik şekli üzerinde durulacak bir meseledir. Hiç değilse, kimi tuttukları, kimi vurdukları meydana çıksın! Bakalım bugün sayıkladıkları anayasa bu adamları kurtarabilir mi?

Türk milleti için bir yara olan bu Varlık Vergisi faciasının bir tetkikten geçirilmesini bugünkü iktidardan beklemek en tabii hakkımızdır.

Birkaç gün sonraki ikinci yazı Reiscumhur İsmet İnönü'nün kardeşi Hasan Rıza Temelli'yi hedef alacaktı:⁹

Varlık Vergisi zorbalığı, derebeylik haracı ile hazineye İstanbuldan 221 milyon sağlanmış, istenilen yuvalar yıkılmış hanümanlar söndürülmüş fakat buna mukabil biraderler, bendeler, milyonluk servetlerden vergi vermek şöyle dursun milyonluk binalar ve tesisler yok pahasına kapatmışlardır.

Bu arada muhalefet lideri İnönü'nün bu yağmadan neler kaçırmak ve neler

yapmak istediğini acı bir şekilde ortaya koyan bir hâdiseyi şuraya alalım.

İnönü'nün biraderi bu arada Doktor Lutfi Kırdar'a gelip gitmektedir. İdrofil Pamuk Fabrikası sahipleri vergilerini ödeyememektedirler. Birader Hasan Rıza Temelli Defterdar'a da iki defa gidiyor. Nihayet Hasan Rıza Temelli'nin dahil bulunduğu grup sıkıştırmalar neticesinde bu fabrikayı ele geçiriyorlar.

Temaslar devam etmektedir. İkinci defa yapılan temas bir gemiyi kapatmak içindir. 300 tonluk bu gemiyi birader kömür nakli için satın almak istemektedir. Kırdar'a gelip gidiliyor, Kırdar Defterdar'a:

- Bu adam bana yine geldi, ne yapacağız? diye şikâyetinde bulunuyor.

Defterdar Kırdar'a şöyle diyor:

- Ben bu işe karışmam. 'Defterdar doğrudan doğruya Maliye Bakanlığı ile temastadır. Onu görün' deyin...

Millî Şef'in biraderi çıkageliyor. Kendisine, mükellefin sonradan verilen vadeler dahilinde taksitlerini zamanında ödemediğini, hakkında haciz yapılamayacağını söylüyor. Temelli büyük bir avın elden kaçtığını görerek:

- 'Sonradan verilen mühleti herkese vermeğe mecbur musunuz?' diye çıkışıyor.

Görülüyor ki Varlık Vergisi bir taraftan evler yıkıp, hanümanlar söndürürken, bir çok vatandaşları Aşkale'de ölüm mahkûmu ederken Şef bendelerine de milyonlar kazandırmıştır.

Varlık Vergisi borcundan dolayı 339 ev, 197 dükkân, 80 apartman, 190 arsa, 42 depo, 7 han, 5 fırın, 12 tarla, 2 hamam, 1 köşk, 8 imalâthane ve fabrika, 5 mağaza, 2 deniz motörü satılmıştır.

Yalnız İstanbul'dan 562 kişi iş yerine sevk edilmiştir.

Yine tekrar ediyoruz. Varlık Vergisi faciası bu milletin bağrında kapanmaz bir yara olarak kalacaktır. Halk Partisi'nin ve parti ileri gelenlerinin Devlet idaresini o devirlerde elinde tutanların bir devlet gangsterliğini nasıl yaptıklarını bu vergi bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır.

Biz bu devlet gangsterliği üzerinde duracağız, yıkılan evler, söndürülen hanümanlar bu yağmadan elde edilen kazançları meydana koyacağız, mesullerini arıyacağız, bu milletin gözleri önüne bir defa daha sereceğiz.

Bir sonraki gün yayımlanan haberde, tahakkuk edilen vergiyi ödeyemediğinden kanun gereği borçlarını çalışarak ödemeleri için Aşkale'ye gönderilen mükelleflerin isimleri ve kendilerine tahakkuk edilen vergi tutarları yer almaktaydı.¹⁰

Tüccar Margarios Ohanyan'ın anıları

Hizmet'in bu yayını Varlık Vergisi mağdurlarını heyecanlandıracağı. Gazeteyi okuyan kimi İstanbullu gayrimüslim tüccarlar gazeteye kendiliğinden gelerek o günlerle ilgili hatıralarını aktaracaklardı. Bunlardan biri, Ermeni tüccar Margarios Ohanyan idi. Gazete bu ziyareti ve görüşmeyi şöyle aktarmakta:¹¹

Varlık Vergisinden en büyük silleyi yiyen ve kendisine tarh edilen 1.000.000 lirayı tahsil etmek için elindeki bütün menkul ve gayrimenkul nesi varsa hepsi satılan; eskiden sahibi olduğu Belvü Apartmanında bugün kiracı olarak oturan, Mihran Ohanyan vereseşi Margarios Ohanyan, neşriyatımız üzerine, biz onu aramadan, o gazetemize geldi.

Varlık Vergisi ortaya çıkana kadar Kürkçü Han 5 numarada kürk ithâlat ve ihracat işleriyle meşgul olduğunu söyleyen Margarios Ohanyan, âdeta o günleri tekrar yaşıyormuş gibi bize, Varlık Vergisi faciasında kendi hissesine düşen kısmı şöyle anlattı:

- Birçok tüccarlara Varlık Vergisi rakamlandırıldığı günlerde bana da 1.000.000 liralık bir vergi tahrir edildi. Paramız yoktu. Elimizde bir hayli mal ve emlak bulunuyordu. Biz, bunları satıp paraya çevirmemize vakit kalmadan bütün menkul ve gayrimenkulümüze el koydular. Mağazamızı mühürlediler ve yok pahasına satışa başladılar.

Küçük Han'da 22 odamız vardı. Bunların hepsini götürü olarak bir arada sattılar. Hepsi 36.000 liraya gitti. Halbuki teker teker satılsa idi, o günkü rayiçle 60.000 liraya satılabilirdi.

Arkadan şimdiki Radyo Evi'nin karşısında bulunan Belvü Apartmanı da 156.000 liraya yok pahasına satıldı. Apartman 7 daire kaloriferli ve asansörlü idi. 1921 de yapılmıştı. Bugün en az 600.000 liraya mal olacak bir binadır.

İşin en acıklı tarafı dün kendi malım olan Belvü Apartmanı'nda bugün kiracı olarak oturuyordum.

Yapılan satışlardan elde edilen para istenilen meblağın ancak bir kısmını teşkil ediyordu.

Sıra, Beyoğlu Tünel caddesindeki 1000 metrekaresi ihtiva eden Singer Binası'na gelmişti. O binadaki dörtte üç hissem yok pahasına 325.000 liraya satıldı. Halbuki ortağım bir sene sonra dörtte bir hissesini 450.000 liraya sattı.

Bugün o binanın değeri 1,5-2 milyondur. Bu binayı alan da Vehbi Koç'tur.

Satılan emlakimin tutarı 780.000 lirayı bulmaktadır. Mütebaki kısmı da dükkân ve depoda mevcut mallar satılarak elde edildi. Satılan binalarımın bugünkü rayiçle tutarı 3-4 milyon lirayı aşmaktadır.

Bu sırada masa üzerinde duran, eski İstanbul Defterdarı Faik Ökte'nin *Varlık*

Önce dâvaların bakılmasına başlandı, bir iki ay sonra dâvalar birer birer reddolundu. İlk reddolunana temyiz ettim. Temyiz red kararını bozdu ve 'bunun ittillâmi' arayın, dedi. Bu arada Belvü Apartmanı ile Singer Binası'na ait red kararlarını temyiz tasdik etti. Bunun üzerine tashihi karar yaptım.

"Varlık Vergisi rakamlandırıldığı günlerde bana da 1.000.000 liralık bir vergi tahrir edildi. Paramız yoktu. Elimizdekileri satıp paraya çevirmemize vakit kalmadan bütün menkul ve gayrimenkulümüze el koydular. Mağazamızı mühürlediler ve yok pahasına satışa başladılar. (...) Singer Binası'ndaki dörtte üç hissem 325.000 liraya satıldı. Halbuki ortağım bir sene sonra dörtte bir hissesini 450.000 liraya sattı. Bu binayı alan da Vehbi Koç'tur.

Vergisi Faciası isimli kitabını gören Margarios Ohanyan:

'Faik Bey, benim Kürkçü Han'daki 22 odanın ve dükkândaki kürklerimin satışından bahsetmektedir. Bilahare 22 han odasının usulsüz satıldığına dair bir dâva açmıştım. Faik Bey bakın kitabına bu hususta ne yazıyor?'

Kitabın 165 inci sayfasının birinci paragrafının son 2 cümlesini beraberce okuyoruz.

"Hal böyle iken Tasfiye Kanununun neşrinden sonra da çeşitli muvazaalı dâvalar icad edilerek Varlık Vergisi dolayısıyla yapılan gayrimenkul satışları mahkemelerin tetkikinden geçirilmiştir. Asador Küdükyan'a ait arsalar, Mihran Ohanyan vereseşine ait han dolayısıyla açılan dâvalar bu zümredendir."

Gene kitabın 171 inci sayfasını açan B. Margarios, şunları okuyor:

"Biz bu işi Kürkçü Mihran Ohanyan vereseşine ait kürklerin satışlarında, Georgio Mandel'de yaptığımız satışlarda denedik."

Gözlerini daldığı noktadan ayıran B. Margarios anlatmağa devam etti:

- Elimde avucumda olanlar gidince işim bozuldu. Hattâ o kadar ki 1942 senesinin kazanç vergisinden hâlâ inlemekteyiz.

1949 Teşrininde gayrimenkullerin usulsüz satıldığına dair 3 üncü Asliye, 5 inci Asliye ve 1 inci Asliye Hukuk Mahkemelerinde birer dâva açtım.

Tashihi karar, Singer Binası'nı satın alan Vehbi Koç'un kararını tasdik etti. Belvü Apartmanı dosyasından bir ses çıkmadı. Fakat, bir ay sonra Belvü Apartmanı'nın dâvasına ait red kararı tasdiki bozuldu. Dosya geri gönderildi.

Odalar için açtığım dâva hâlâ temyizdedir.

Belki Varlık Vergisinin, içinde açtığı yarayı unutturabiliriz diye B. Margarios'a sordum:

- Eh şimdi tuttuğunuz iş..

Muhatabım sözümü birden kesti:

- Ne gezer. Şimdi hiçbir iş yapamıyorum. Bir ara bir işe girdim. Onda da ziyan ettim. Bilmem ki Allahım nedir bu başıma gelen?

Bir an sustuktan sonra sözüne devam eden 1.000.000 lira Varlık Vergisini benim inim inleyerek veren Mihran Ohanyan'ın bu vârisi:

- 'Yalnız ben mi? Daha benim gibi nice insan ıstırap çekti, elinde avucunda bulunanları keyfi bir surette tarh edilen vergiye veren insanlar var. Vergiyi veremeyip Aşkale'yi boylayıp, kıışta, kıyamette taş kırıp, kar kürüyenler var. Size Varlık Vergisinin sillesini yemiş, ıstırap çekmiş ve hâlâ çeken dostlarımı yollıyacağım. Belki neşriyatımız üzerine âdil hükümetimiz harekete geçer, ve hiç olmazsa yapılan haksızlıkların bir kısmını tashih eder' dedi.

Bir milyon liranın mükellefi, âdeta içi çürümüş bir çınar gibi çökmüş bir halde aramızdan ayrıldı.

DP Selçikli Köyü başkanı Ali Apaydın'ın anıları

Hizmet, ertesi gün Akhisar'ın Selçikli köyünden aldığı bir mektubu neşreedecekti. Mektubun içeriği şöyleydi:¹²

Varlık Vergisinin uçuruma attığı ocaklardan birisi de Akhisar Selçikli köyündedir.

Selçikli köyünde, halen D.P. Başkanı olan Ali Apaydın o zaman bakkallık yaparak geçimini temin etmekteydi. O zamanki sermayesi 2000 lira olan Ali'nin bin lira da borcu bulunmaktaydı. Varlık Vergisi tarh edilmeğe başlandığı zaman aynı köyün C.H.P. Başkanı vicdansızlık yaparak, aralarındaki bir ihtilâftan dolayı Ali'ye 1250 lira vergi tahakkuk ettirmiş, tarlasını ve bağını sattırmıştır.

Halk Partisi iktidarının borusunun öttüğü o vakitte, Selçikli köyü C.H.P. Başkanının, 200.000 lira gibi muazzam bir servete

sahip olmasına rağmen, Varlık Vergisi diye ödemiş olduğu para, bin liradır.

Elleri vicdanlarından uzak olan, maskeli orta oyunu madrabazlarına, hesap sorulma zamanının geldiği bütün vatandaşların malûmudur.

Varlık Vergisi faciası, Halk Partisi midecilerinin midelerini doldurmaktan maada kurdukları tuzak milletimizi iktisaden çöktürmekten başka bir şeye yaramamıştır. Demokrat hükümetimizin, yerinde almış olduğu kılıçtan keskin kanunları ile vicdansızların yüzlerindeki kara maskelerini bir an evvel atacağına bütün kalbimizle inanmaktayız.

Dünün acılarından vicdanına getirmeyeceğini sarsılmaz asil Türk milletine C.H.P. miğdecilerini bir daha iş başına getirmeyeceğini sarsılmaz imaniyle and içmiştir.

Hizmet bu mektupla birlikte, 1942 yılında itibarlı birer tüccarken 1952 yılında "herhangi bir yerde boğaz tokluğuna müstahdemlik yapan" üç Varlık Vergisi mükellefinin durumunu da yayınlıyacaktı:¹³

O zamanlar tüccar olan İsak Niyego, kendisine cem'an 1.300.000 lira vergi tarh edilmiş ve 500.000 lira kadarını ödemiştir. 10.000 lira kazanç vergisi borcu vardır ve boştaadır.

Tüccar İzi Kazez, kendisine 105.000 lira tarh olunmuş, ancak 80.000 lira ödemiştir. 13 bin lira kazanç vergisi borcu vardır ve halen müstahdem olarak çalışmaktadır.

Bursada 3 fabrika sahibi fabrikatör Moiz Havlucu, cem'an 350.000 lira vergi tarh olunmuş 242.000 lirasını ödemiştir. Halen 85.358 lira kazanç vergisi borcu vardır ve boştaadır.

Tüccar Viktor Benardette'nin anıları

Hizmet muhabiri ertesi gün manifatura tüccarı Viktor Benardette ile görüşecekti:¹⁴

Fincancılar Yokuşundaki Yusufyan Hanı'nın sağa sola çarpılmış, senelerin tesiriyle aşınmış merdivenlerini tırmanırken düşünüyordum:

- Acaba Varlık Vergisi için bu han da satıldı mı? Acaba bu handa, kaç kişi bu verginin ağırlığını altında ıstırap çekti?

Az evvel aynı yokuşta Nasuniye sokağı 5 numaralı mağazada aradığım manifatura tüccarı Viktor Benardette'yi burada bulabileceğimi söylemişlerdi. Vaktiyle oranın sahibi olan B. Viktor şimdi bu hanın 30 numaralı odasında müstecir olarak bulunuyor.

Neşriyatımızı duymuş, âdeta eski bir dostu karşılar gibi bizi karşıladı.

Kendisinden Varlık Vergisi faciasında kendi payına düşen kısmı anlatmasının rica edince bir an tereddüt etti. Halinden, o eski günleri tekrar yaşamak istemiyen bir insanın haleti ruhiyesi okunuyordu. Acıların dolu maziye kim dönmek ister ki?

Neden sonra, değişmiş ve acı dolu bir sesle anlatmağa başladı:

- 1942 senelerde Varlık Vergisi alınmağa başlandığı zaman firmamdan da 210.000 lira isteniliyordu. Bu miktar bizim ödeme kuvvetimizden çok fazla idi. Vergiyi ödemek, için ailemin 2-3 ay önce almış olduğu, Aşir Efendi caddesindeki 125.000 lira değerindeki maruf Alyanak Hanı'nı, şahsıma ve anneme ait gayrimenkulleri tutarlarının karşılığında para almak üzere Emlâk Bankası'na müracaat ettim. Cem'an 200.000 lira tutan bu gayrimenkullere mukabil bana kaç para teklif ettiler tahmin eder misiniz?

Tam 12,500 lira!

Bu teşebbüsten iş çıkmayacağını anlayınca bu sefer o zamanki Defterdar Faik Ökte'ye müracaat ettim.

Yukarıda bahsettiğim gayrimenkullerimin tapuda yazılı fiyatlarına göre terkin edilerek borçlarının böylelikle karşılanmasını istedim.

Derhal reddettiler, ve işin en acı tarafı bir de alay mevzuu olduk.

Viktor Benardette burada susmuştu. Önünde konuştuğumuz tezgâhın üzerinde duran gömleklik poplinlerle oynamaya başladı.

- Niçin sustunuz Bay Viktor?

Derin bir göğüs geçirdikten sonra yüzüme baktı. Sanki 'daha ne istiyorsun' der gibi bir hali vardı. Havayı değiştirmek için derhal:

- Kaç lira vergi ödediniz? dedim.

- Aşağı yukarı yüz bin lira!

- Ya mütebakisi?

- On bir buçuk ay kalmak üzere ilk katile ile Aşkale yolculuğu.

Bu yolculuğu ve Aşkale'de çektiğimiz acıları burada tekrarlamaya bilmem lüzum var mı?

Şunu söylemek isterim ki Aşkale'de hava ve yaşayış şartlarının bozukluğundan sürgün olarak gelen arkadaşlardan birçoğu zatürriyeye tutuldular ve işin en acı tarafı da hastaların ekserisini doktorsuzluk ve ilâcsızlıktan orada bıraktık.

- Aşkale'de ne yaptınız?

- Her gün sabahtan akşama kadar Trabzon-İran transit yolunun karlarını temizliyorduk. Gece yağın kar, yolu tekrar kapatıyordu. Ertesi gün tekrar temizlemeğe başlıyorduk.

Sonra bizi Sivrihisar Gökbel yolunda çalışmağa gönderdiler. Bu mntıkada Ağustos sıcakının etrafı çayır çayır yaktığı bir zamanda bulunduk. Burada da taş kırdık, yol açtık. İş çok yorucu ve yıpratıcı idi. İçimizde bulunan 70-80 yaşındaki ihtiyarlardan bazıları bu ağır işe dayanamıyarak hastalandı ve öldü. Neticede tekrar İstanbul'a ailemizin yanına döndük yeniden yeniye çalışmağa başladım.

Acı hâtıraları tekrarlatarak, ilk karşılaştığımız andaki neş'esini kaydeden muhatabım bir an dinlendikten sonra anlatmağa başladı:

- İşin en haksız tarafı, varlık zamanında gayrimenkuller satılırken Tahsili Emval Kanunu hükümlerine göre satışların yapılmamasıdır. Kanuna göre, bir gayrimenkulün satışı ilânından ancak 21 gün sonra yapılır. İlânın da, biri başkent gazetelerinden birinde olmak şartıyla üç gazetede intişarı icap eder.

Halbuki bu satışların, çoğu kanuna aykırı, yâni 21 gün beklemeden, yapılmıştır. Bu yüzden de hakiki kıymetlerinin çok aşağısında bir meblâğa satılmıştır.

Nitekim 20.000 lira değerindeki mağazamı 1.300 liraya, ailemin 125.000 liraya alınan Alyanak Hanı 65.000 liraya satıldı.

Böyle satışlar karşısında tabiatıyla borcumuzu ödeyemedik. 11,5 aylık gurbet bize bu satışların gayri kanuni olduğunu öğretti. Her ne kadar dönüştürme mahkemeye de müracaat ettim de, mezkûr dâvayı 8 gün içinde açmadığım için bütün haklarımı kaybettiğimi söylediler ve dâvayı reddettiler.

Bugün, Varlık Vergisi iade edilmeğe de, o gün haksız ve kanunsuz satılan bu malların satışları iptal edilerek iadesi gerekir fikrindeyim.

Adları saklı mağdurların anıları

Hizmet, bir gün sonraki nüshasında üç-dört kişilik bir grubun gazeteyi ziyaret ettiğini yazacak, bu şahısların isim ve adreslerinin saklı tutulması şartıyla anlattıklarını üç gün boyunca aktaracaktır:¹⁵

Şimdi sözü bu ziyaretçilerin en yaşlısı olan orta boylu tıknaz vatandaşımıza bırakıyoruz. O, Varlık Vergisini ödiyemediklerinden dolayı nasıl tevkif edildiklerini ve bir casus veya katil gibi polis ve jandarma nezaretinde kendi memleketlerinin topraklarında nasıl menfaya gönderildiklerini şöylece anlattı:

- Benim ve arkadaşlarımızın verdiği paralar ve satılan mallarımızdan elde edilen meblağ istenilen vergiyi karşılamadığından o zamanki en büyük mülkiye âmirinin ve Defterdarın emriyle bir gün polis tarafından âniden tevkif edildik. Bizi önce Müdüriyette topladılar ve sonra kafile halinde Moda'da kamp haline getirilmiş bir otele kapadılar. Bir hafta müddetle burada mahpus kaldık. Ailelerimizle dahi temas etmemiz memnu idi.

Bir hafta sonra bir Maliye müfettişinin başkanlığında bir Maliye heyeti gelerek hepimizi teker teker sorguya çektiler. Heyet, vergiyi verip veremeyeceğimizi tahkik ediyordu. Kendilerinden istenilen vergiyi vermeyi taahhüt eden 5-6 kişi ayrıldı. Heyet onları alarak gitti.

Bir an muhababımın sözünü keserek sordum:

- Bu vaka kaç senesinde oluyor?

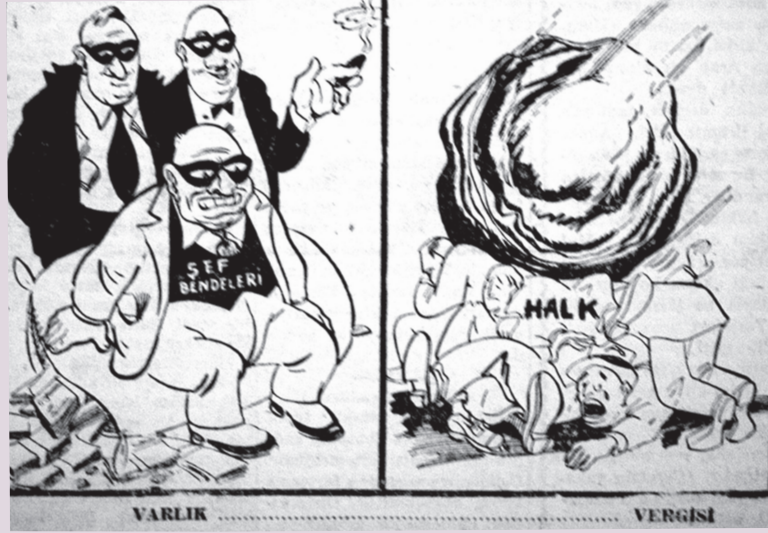
- 1943 kânunisanı ayında. Malûmunuz üzere Varlık Vergisi 1942 sonlarında ihdas edilmiştir dedi ve sonra maceralarını anlatmağa devam etti:

- O sene İstanbul'da, bilmem hatırlar mısınız? Müthiş bir kış ve çok da soğuk olmuştu. O gece şiddetli bir ayaz vardı. Soğuktan her şey buz tutmuştu. Hattâ o kadar ki yerdeki karların üstü bile soğukun tesiriyle buzlaşmıştı. Sözüm meclisten dışarı, günlerce aç kalmış bir köpek bile o gece sokağa çıkamazdı.

Hava karardıktan bir müddet sonra o zamanki Polis Müdürü Ahmet Demir, yanında bazı şahıslar ve polisler olduğu halde kampa geldiler. Bizi kampta 32 mükelleftik. Bize eşyalarımızı toplamamızı ve o gece yola çıkacağımızı söylediler. Zaten eşya olarak yanımızda bir bavul içinde birkaç kat çamaşır ve bir battaniyeden başka bir şey yoktu.

Kamp olan binanın kapısında üstü açık bir çöp kamyonu duruyordu. Hepimize binmemiz emredildi. Fakat, kamyon küçük olduğundan hepimizi ve bir kısım bavulları almamıştı. Bina içinde bulunan Polis Müdürü Ahmet Demir, dışarı çıkıp da yerde kalanları görünce:

- Ne duruyorsunuz, tıkn onları da içeri!

diye bağırды. Polisler verilen emre itaat ettiler ve kamyonu sardalya kutusundaki balıklar gibi birbirine yapışmış bir halde sıralandı. Üstelik polisler de aynı vasıtaya bindiler.

O, müthiş ayazın hüküm sürmekte olduğu gece her an bir ölüm tehlikesi atılarak Haydarpaşa'ya vâsıl olduk.

Kamyon, Haydarpaşa Emniyet Amirliğinin merdiveni önünde durdu. Soğuktan buz tutmuş merdivenlerden düşe kalka girdik.

- Böyle gece yarısı ne tarafa doğru yolculuğa çıkarılıyordunuz?

- Gara gelinceye kadar katı olarak nereye gideceğimizi bilmiyorduk. Fakat orada o akşam kalkacak olan Erzurum treniyle hareket edeceğimizi söylediler.

Gene polis nezaretinde harekete hazır bir halde onun Erzurum treninin en sonuna bağlı üçüncü mevki bir vagona bindirildik. Yol boyunca bize nezaret etmek üzere üç tane de resmi polis trene bindi.

Yukarıda söylediğim gibi hava soğuk, vagonun kaloriferleri yanmamaktaydı. Dışarıda esmekte olan şiddetli rüzgâr cam aralıklarından giriyor ve insan vücudunda değdiği yeri bıçak girmiş gibi sızlatıyordu.

Tekmil mükellefler şu kanaati getirmiştik ki bütün yol boyunca hepimiz soğuktan donup ölecektik.

Bunları bize anlatan zat, bir an sustu. Düşündü ve tekrar başladı:

- Bereket bize nezaret etmek üzere gelen polisler vicdanlı çocuklarmış. Makinistle ve şef trenle münakaşa ve hattâ zaman zaman gırtlak gırtlığa kavga ederek bazı bazı vagonumuzu ısıtırabilirdiler.

- Yol boyunda ne yediniz, ne içtiniz?

- Vagonda bizler için konulmuş 60 ekmeğe vardı. Diğer yiyecek ve su ihtiyaçlarımızı istasyonlardan temin edebiliyorduk. Şunu tekrar etmek isterim ki başımızda bulunan polisler bize çok iyi muamele ettiler ve her türlü kolaylığı esirgemediler.

- Yolculuğunuz ne kadar sürdü?

- Tam iki gün üç gece. Yolculuğumuzun ne kadar konforlu geçtiğini tahmin edebilirsiniz.

Vagonda 32 kişi olduğumuzu ve ilk kafile olduğumuz söylemiştim. En büyük sıkıntıyı geceleri çekiyorduk. Bir vagona 32 kişinin yatmasının mümkün olmayacağı meydandadır. Bu sebepten nöbetleşerek yatıyorduk. Bir kısım arkadaşlarımıza kompartımanlardaki yük raflarında yatıyorduk.

Aşkale'ye kadar olan tiren yolculuğunu anlatan misafirimiz yanındaki arkadaşlarından birine dönerek:

- Bundan sonrasını sen anlativer! dedi.

Nisbeten daha genç olan bu misafirimiz Aşkale maceralarına başlamadan sordum:

Az evvel arkadaşınız ilk kafile olarak Aşkale'ye 32 kişi olarak gönderildiğinizi söylemişlerdi. Lütfen bu 32 kişinin isimlerini lütfeder misiniz?

- Hepsi pek aklımda değil. Fakat, hatırladıklarımı söyleyebilirim.

Hamparson, Erman, Setrak Vartanyan, Yedvard Fındıklıyan, Yorgi Beyko, Viktor Benardette, Arşak Çuhacıyan, Paskatidis, Artin Çerkezyan, Gad Franko,¹⁶ Mihail, Nesim Saban, Leon Saban, Leon Faraci, Yorgi Mina Cambazoğlu, Alfred Taranto, Şekip Adut,¹⁷ Kostantin Kürkçüoğlu, Nikolaki Karamanoğlu gibi

- Aşkale'ye ait hatıralarınıza intizar ediyoruz.

- Vallahi, nasıl söyleyeyim. O acı hatıraları anlatıp hatırlamak, bize o günleri tekrar yaşamak kadar acı ve elem verici geliyor. Fakat, anlatıp umumi efkârın önünde bu hatıraları tekrar canlandırmak lâzım geldiği kanaatindeyiz.

1943 senesi şubatının birinci günü, sabahı alaca karanlıkta, binbir müşkülatta geçen bir yolculuktan sonra, Aşkale istasyonuna vâsıl olduk.

Hizmet gazetesi,
27 Haziran
1952.

Etraf karla kaplı ve şiddetli bir tipi vardı. İstasyondan Aşkale'ye kadar olan yolu kara bata çıka katettik ve bir kahvehaneye vardık. Kahvehane tezekle ısıtılmıştı. İçeride kesif bir tezek kokusu vardı. Fakat, fırın gibi sıcaktı. Hepimize birer bardak çay verdiler. Bu çayın tadını hâlâ unutamayız. Kahvehane kapısına da süngülü bir jandarma diktiler.

Bir müddet oturduktan sonra bir nafia mühendisi geldi. Fuat bey ismindeki bu

denilen altı kahvehane, üstünde dört odası bulunan bir binaya götürdüler. Odanın birini askerler işgal etmişti. Diğer üçüne biz yerleştik. İşin en feci tarafı binada tek helânın mevcut oluşuydu.

Ertesi gün Pazar olmasına rağmen bizi işe çıkarmakta ısrar ediyorlardı. Bu yüzden bazı münakaşalar oldu. Fakat neticede işe çıkarıldık. Hepimize tahtadan yapılmış birer kürek verdiler ve Kop Dağı istikametinde Tahta köprü

geldi. Hepimiz 1400 mükelleftik. Bir tane hayvan vagonundan müteşekkildi. Vagonlara bindirildik. Yolculuğumuz 4-5 gün sürdü. Hemen hemen her istasyonda saatlerce bekliyorduk. Hava sıcak olduğundan çok sıkıntı çektik.

Tren Ankara istasyonuna geldiği zaman jandarma muhafazasına alındı ve her vagonun önüne ikişer tane süngülü jandarma diktiler.

En son geldiğimiz Biçer istasyonunda vagonlardan indirildik ve geceyi orada geçirdik.

Muhatabım bunları anlatırken gazete idarehanesinin bulunduğu Nuruosmaniye caddesinin tamirinde kullanılacak taşlar kamyonlardan boşaltılırken bir taraftan da amele taş kırıyordu. Çekiğin taş vurulmasından çıkan ses misafirlerimizi heyecanlandırmıştı. Adeta o günleri tekrar yaşar gibi heyecan içindeydiler. Bu heyecanlı hava içinde hikâyeyi dinlemeğe devam ediyoruz.

- Sivrihisar'ın Gökbel denilen mıntıkasında çalıştırılacağımızı öğrendik. Kamyon şoförü adam başına 10 lira istiyordu. Bu yüzden gece bir hayli münakaşa oldu. Sonradan öğrendik ki burada işleyen kamyonlar Albayınmış.

Ertesi sabah 8-10 tane onbaşı ve çavuş geldi. Başlarında bir de teğmen vardı. Saat 12 de yola çıkacağımızı söylediler. Saat 12 de kimse yerinden kıpırdamadı. Bu hali gören çavuşlar hemen kasatura, dipçik ve kırbaçla mükelleflere vurmağa başladılar. Bir cehennem hayatı başladı ve 20 saat süren yolu bize yaya yürüttüler. Yalnız ihtiyarların ve eşyaların 70-80 liraya tutabilen arabalara koymaklığımıza müsaade ettiler. Ağustosun yakıcı sıcaklığında olan bu yolculuğu tasavvur edebilirsiniz.

Gökbel'e geldiğimizde çadırlı bir kampla karşılaştık. Burada bir Albay'ın emrinde kaya kırıyor, toprak atıyor ve yol açıyordu. İçecek su bulabilmek için en azdan yarım saat bir yol gitmek icap ediyordu.

İçimizde 54 tane raporlu hasta vardı. Biz kazma küreklerle iş başına gittiğimiz zaman bu 54 kişiyi çadırdaki oturtmazlar güneşe çıkarırlardı. Bu yüzden 30-33 kadarını oraya gömdük.

Verilen ekmeğin yenilmeyecek kadar kötü idi. Sonradan çeşnisinin Albay tarafından tertiplendiğini öğrendik. Misafirimiz derin derin içini çektikten sonra:

- Buradaki hayat çok fena geçti. Hem çok sıcak bir mevsime gelmişti. Hem de burası Türkiye'nin en sıcak yeriydi. Yurdun en soğuk yerinden en sıcak yerine vaziyeti tasavvur edin!

Köylünün getirdiği öteberiyi çavuşlar, onbaşılar alır ve iki misli fiyatla bize satarlardı. Ailelerimize yazdığımız

Mağdurlar Aşkale anılarını anlatıyor: "Ertesi gün Pazar olmasına rağmen bizi işe çıkarmakta ısrar ediyorlardı. Hepimize tahtadan yapılmış birer kürek verdiler ve Tahta köprü denilen bir mıntıkaya götürdüler. (...) Oraya varınca Pazar günü işe çıkarılmamızın sebebini anladık. Meğerse avukat Gad Franko ve avukat Şekip Adut'un kar kürekerken resimlerinin çekilmesi içinmiş."

mühendisi biz Aşkale mükellefleri daima şükranla anarız. Daha kahvehaneye gelir gelmez ilk işi kapıda bekliyen süngülü jandarmayı kovmak oldu.

Sonra bize dönerek, öğle üstü kamyonlarla, Aşkale'ye 15 kilometre mesafedeki Pırnakapan mevkiine götürüleceğimizi söyledi. Orada çalışacakmışız. Yanımızdan ayrılmazdan önce de ihtiyaçlarımızı Aşkale'den temin edebileceğimizi sözlerine ilâve etti.

O sırada Aşkale hükümet doktoru gelerek hepimizi muayene etti. Hasta bulduklarına ilâç verdi. Bu nazik doktorun adını şimdi unutmuş olduğumdan söyleyemiyorum. Fakat, onun bu asil hareketini asla unutmadık.¹⁸

32 mükelleften biri olan muhatabım bir an durup sigarasından birkaç nefes çektikten sonra tekrar anlatmağa başladı:

- Saat birde iki tane üstü açık Nafia kamyonu geldi. Kamyonlara taksim olunduk. Yola çıktığımızda tipi tekrar başlamıştı. İçimizde ihtiyar ve hasta olanlar vardı. Hattâ bu mükelleflerden ikisi yanlarında daimi surette birer oturak taşıyorlardı. Yol boyunca bu oturakları birkaç defa istimal etmek mecburiyetinde kaldılar. Çünkü her ikisinde de prostat vardı.

Takriben bir saat kadar süren bir yolculuktan sonra Pırnakapan'a geldik. Orada bizi Akhisardan gelme teğmen Mehmet Ali Bey kumandasında bir asker grubu karşıladı. Bizi, Alaybeyin Kahvesi

denilen bir mıntıkaya götürdüler.

Mükelleflerden bir diğeri arkadaşının sözünü kesti ve:

- Oraya varınca Pazar günü işe çıkarılmamızın sebebini anladık. Meğerse avukat Gad Franko ve avukat Şekip Adut'un kar kürekerken resimlerinin çekilmesi içinmiş.¹⁹ Nitekim resimler çekildikten sonra geri döndük.

Artık her gün sabah saat 8 den 12 ye ve öğleden sonra da saat 14 ten 17 ye kadar çalışıyorduk. Yaptığımız işse Trabzon-Iran transit yolunu temizlemektir.

Haftanın bir iki gününde hiç öğle üstü tatil yapmadan çalışıyorduk.

Bir zaman sonra gelen yeni kabileler de bizimle beraber çalışmağa başladılar. Kaldığımız bina kâfi gelmediğinden köydeki binalardan kirali olarak oralara yerleştik.

- Aşkale'ye sizden başka kaç mükellef geldi?

- Tahminen sonradan gelenlerle, 700 kişi olduk. Bundan sonra gelen 700 kadar mükellefi ise yer olmadığından Erzurum'a yolladılar.

- Burada ne kadar kaldınız?

- 943 senesinin ağustosuna kadar. Ağustos ayında gelen bir emir üzerine 6 ağustos günü Aşkale istasyonunda toplanmamız bildiriliyordu.

Aşkale civarında bulunan bütün mükellefler Erzurum'daki Kale İstasyonu'nda toplandık. Mükellefleri belirtilen günde götüreceğ olan katar

mektuplar ve gelen cevaplar daima sansürden geçerci. Gönderilen koliler de zamanında bizlere verilmezdi.

Yağmurlu havalarda halimiz çok feci idi... Çadırlar elek gibi olduğundan yağmur iliklerimize kadar işliyordu.

İçimizde akşamcılar ve dertlerini unutmak

için işi içkiye vuranlar vardı. Çavuşlar gizliden ve yüksek fiyata rakı satıyorlardı. Hasılı bir vergi de orada veriyorduk.

Bu hal 943 sonuna kadar sürdü. Üç kamp halinde idik. O zaman Akhisar'a sevkimiz için hareket başladı. B ve C kampları sevk edildi. Bizim de artık serbest olduğumuz söylediler. Buradan ötesi malûm. Aradan

bu kadar zaman geçtiği halde halimizi görüyorsunuz.

İşte eski iktidar partisinin devri saltanatında işlenen Varlık Vergisi trajedisi, evler, barklar yıkıldı, dükkânlar, mağazalar ve hanlar gayri kanuni satıldı ve vatandaşlar sürgüne yollandı...²⁰

SONUÇ YERİNE

Varlık Vergisi Kanunu'nun yarattığı toplumsal yara, elli yılların ilk yarısında basında sık sık ele alınacaktı. Mağdurların haksız yere maruz kaldıkları zararın tazmin edilmesi gerektiği yolunda istekler de dönemin azınlık basınında yayınlanacaktı. Bu taleplerin meydana çıkmasında, 1946 ve 1950 genel seçimleri öncesinde DP liderlerinin gayrimüslim cemaat liderlerine seçimleri kazandıkları takdirde haksız yere tahsil edilen Varlık Vergisini iade edeceklerine dair verdikleri şifahi sözler etkili olmuştu. Ancak beklentilerin aksine, mağdurlar tazmin edilmeyeceklerdi. Dönemin önde gelen gözlemcilerinden İsmet İnönü'nün damadı ve *Akıs* dergisinin sahibi ünlü gazeteci Metin Toker DP'nin bu tavrını şöyle yorumlamakta:²¹

"Celâl Bayar daima yumuşak, oportünistti. Fazla demagoji yapmazdı ama her nabza şerbetini verirdi (...) İstanbul'da da gayrimüslim Demokratlar bazen kendisine, Varlık Vergisi diye alınan paraların geri veri-

lip verilmeyeceğini sorarlar. Bayar bunları yuvarlacak lâflarla geçiştirir, fakat onlarda bu ümidi belsi tutmaya ve DP'nin yanında kalmalarını sağlamaya çalışırdı. O kadar ki, en sonda; Maliye Bakanlığı bir tebliğ yayımlayarak bu yoldaki şayiaları yalanlamak mecburiyetinde kaldı."

"Varlık Vergisi'yle Türkiye Cumhuriyeti'ne sürülen lekenin silinmesi için TBMM'deki çoğunluğuna dayanan DP'nin cesur bir karar alarak mağdur olan mükelleflere gaspedilen varlıklarını iade etmesi gerektiğini" savunan *L'Étoile Du Levant* gazetesine göre,²² kanunun uygulanması sırasında yapılan hatanın düzeltilmemesinin nedeni ya DP'nin Varlık Vergisi Kanunu'nun kabul edilmesinde kendisini en az CHP kadar sorumlu hissetmesinden veya böylesi bir iade kararına imza atmanın yaratacağı tepkinin sonucu olarak halk nezdindeki popülaritesini kaybetmek istememesinden ileri gelmekteydi.²³ Gazeteye göre, Varlık Vergisi mağdurlarının tazmin edilebilmeleri için ya yeni vergilerin

kabul edilmesi veya Hazine'nin borçlanmaya gitmesi şarttı. TBMM'nin ilk stenografi hocası olan *L'Étoile du Levant* gazetesinin sahibi ve başyazarı Avram Benaroya'ya göre böyle bir kanunun kabulü halinde DP halk nezdinde popülaritesini ciddi ölçüde kaybedecekti zira hiçbir siyasetçi on yıl önce gayrimüslimlere karşı yapılan hatalı bir uygulamadan dolayı halktan maddi fedakârlıkta bulunmasını isteyemezdi. Benaroya, DP'li hatiplerin Varlık Vergisi Kanunu'nun ayrımcı uygulamasıyla tahsil edilen haksız vergilerin gayrimüslim mükelleflere iadesinin bir nevi tazminat ödemesi olmayıp, Türkiye'ye sürülmüş bir kara lekenin temizlenmesi olduğu konusunda halkı ikna etmeleri halinde ülkesinin onur ve hayriyetini her zaman ön planda tutan Türk halkının Varlık Vergisi'nin iadesine mutabık olacağına inanmaktaydı.²⁴ Ancak bu ve benzeri temenniler gerçekleşmeyecek ve Varlık Vergisi mağdurlarının zararları hiçbir zaman tazmin edilmeyecekti.

RIFAT N. BALI
BAĞIMSIZ ARAŞTIRMACI

DİPNOTLAR

- Muhip Dıranas, "Hizmet", *Hizmet*, 14 Mayıs 1952.
- Bu konuda bkz. Av. Şefik Seren, *Senirkent Faciası*, 1947. Haydar Kıran, *CHP Zülümlelerinden-1946 Seçimleri ve Semirkent Faciası*, İstanbul, Polemika Yayınları, 1976.
- 1946 seçimlerinde Arslanköy'deki kadın seçmenler, seçime hile karıştığı gerekçesiyle oy sandıklarına müdahale etmek isteyen jandarmalara direnmişlerdi. Kaynak: Meliha Okur, "Mezar Kazıcıların 30 milyarlık otomobilleri", *Sabah*, 3 Temmuz 2007.
- "Muhafız", *Hizmet*, 14 Mayıs 1952.
- Varlık Vergisi konusunu tek başına inceleyen belli başlı yayınlar şunlardır: Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul [1951]; A. Başer Kafaçoğlu, *Varlık Vergisi Gerçeği*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002; Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004; Rifat N. Bali, *The "Varlık Vergisi" Affair – A Study on Its Legacy Selected Documents*, The Isis Press, İstanbul, 2005; Ridvan Akar, *Aşkale Yolcuları Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları*, Mephisto Yayınları, 4. baskı, İstanbul, 2006; Hüseyin Perviz Pur, *Varlık Vergisi ve Azınlıklar*, Eren Yayınları, İstanbul, 2007.
- Salamon Adato'nun biyografisi için bkz. Rifat N.

- Bali, *Devlet'in Yahudileri ve "Öteki" Yahudi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 59-108.
- Rifat N. Bali, "Çok Partili Demokrasi Döneminde Varlık Vergisi Üzerine Tartışmalar", *Tarih ve Toplum*, Eylül 1997, Sayı 165, s. 47-59.
- "Milletten haraç alan zorbalara yakalarını bırakacak mıyız?", *Hizmet*, 23 Haziran 1952.
- "Varlık Vergisi", *Hizmet*, 26 Haziran 1952. Yazıda bahsi geçen İsmet İnönü'nün kardeşi Hasan Rıza Temelli hakkındaki iddiaları özetleyen bir yazı şudur: Ümit Bayazoğlu, "İsmet Paşa'nın hayırsız akrabaları", *Birşün*, 31 Mart 2007.
- "H.P.'nin vergi gangsterliği", *Hizmet*, 27 Haziran 1952.
- "Varlık vergisi ve açtığı yaralar", *Hizmet*, 1 Temmuz 1952.
- "Facia kurbanları neler anlatıyorlar?", *Hizmet*, 2 Temmuz 1952.
- "Facia kurbanları neler anlatıyorlar?", *Hizmet*, 2 Temmuz 1952.
- "Bir tüccarın çok fena macerası", *Hizmet*, 3 Temmuz 1952.
- "Çöp kamyonu ile nasıl nakledildik", *Hizmet*, 4 Haziran 1952.
- Gad Franko veya diğer adıyla Milaşlı Gad Franko dönemin en ünlü avukatlarından biriydi. Biyografisi için bkz. Rifat N. Bali, *Devlet'in Yahudileri ve "Öteki" Yahudi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 109-160.

- Şekip Adut Yahudi idi ve dönemin ünlü avukatlarından idi.
- "Aşkaleye gidenler orada nelerle karşılaştılar", *Hizmet*, 5 Temmuz 1952.
- Söz konusu fotoğraflar *Tasviri Eşkâr* gazetesinin 11 Şubat 1943 tarihli nüshasında yayınlandı.
- "Suçsuz vatandaşlarımızın çektiikleri büyük acılar", *Hizmet*, 9 Temmuz 1952.
- Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 Cilt: 1. Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 155.
- Aydın-Sel, "Varlık, Aşkale et réparations", *L'Étoile Du Levant*, 6 Nisan 1951 / A. Benaroya, "Le Varlık et la Presse", *L'Étoile Du Levant*, 4 Temmuz 1952 / A. Benaroya "Le Varlık et le gouvernement", *L'Étoile Du Levant*, 18 Temmuz 1952. / A. Benaroya "Les Profiteurs du Varlık", *L'Étoile Du Levant*, 19 Eylül 1952. Avram Benaroya hakkında bir inceleme için bkz. Rifat N. Bali, *Avram Benaroya: Un Journaliste Juif Oublié Suiivi de Ses Memoires*, Les Editions Isis, İstanbul, 2004.
- A. Benaroya, "Une initiative sérieuse", *L'Étoile Du Levant*, 22 Mayıs 1953.
- A. Benaroya, "Le Varlık arme électoral", *L'Étoile Du Levant*, 9 Eylül 1953 / A. Benaroya, "A quoi bon remuer le passé", *L'Étoile Du Levant*, 4 Aralık 1953.